

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

Verantwoordelijk Hoofdredacteur: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 3605. — Mederedacteurs: Jos. Cremers, Canne-België, Dr. H. Schmitz, Innsbruck, Kaiserjägerstr. 14. R. Geurts, Echt. — Penningmeester: Mr. G. van Spaendonck.

Postgiro 125366 ten name v. h. Nat. hist. Gen., Maastricht.

Verantwoordelijk Uitgever: Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Verantwoordelijk Drukker: Drukkerij v. h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Telefoon 2121, Maastricht.

Verschijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan de Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

Registratie nummer 520.243. — Oplage-register nummer 26.

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 1 Maart. a.s. — Nieuwe leden. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 2 Februari. — Wilha A. E. v. d. Geyn. Johan Casimir Ubaghs (10 Oct. 1829—4 Febr. 1894). — W. S. S. van Benthem Jutting. Casimir Ubaghs en de recente Mollusken van Zuid-Limburg.

In de vergadering, die Woensdag 1 Maart te 6 uur in 't Museum wordt gehouden, zal de Eerwaarde Heer J. v. Boven spreken over:

„Karaktertrekken uit het Mierenleven”.

NIEUWE LEDEN.

Mej. Els Coenen, Franquinetstr. 35, Maastricht. Aug. Stärcke, Arts te den Dolder. C. v. Sonderen, Hertogsingel 100 a; Maastricht. Ir. F. C. J. Dingemans, Kapoenstr. 19 b, Maastricht.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJSCHES VERGADERING OP WOENSDAG 2 FEBRUARI.

Herdenking van den 50sten sterfdag van Casimir Ubaghs.

Aanwezig de dames: R. Ubaghs-Reinartz, C. Maessen, W. van de Geyn, A. Kemp-Dassen, N. Hommes, H. Hommes, D. Kooyman, A. Merkelbag, M. Kofman-Kamminga, F. Grégoire, J. van der Grinten, E. Coenen, M. van Noorden en de heeren: Jos. Cremers, L. Grossier, Huib Ubaghs, M. Ubaghs, M. Mommers, J. Visser, H. Bouchoms, W. Onstenk, J. Maessen, M. Kemp, C. Nadaud, P. von den Busch, G. Waage, L. v. Noorden, E. Nyst, H. van Wouw, S. Dijkstra, D. van Schaik, J. Crolla, J. van Term, Br. Christoforus, Br. Maurentius, Br. Ezechiel, J. Willems, J. Bergholtz, L. Leysen, P. Wassenberg, J. Spekkens, P. Janssens, J. Baartmans, W. Otten, R. Kofman, G. Panhuysen, R. Regout, R. Ottenhoff, H. Wijsen, J. Fruytier, J. Eysink Smeets, H. Mommers, Ed. Schoenmakers en P. Sattin.

De heer Grossier heet Rector Cremers hartelijk welkom en wenscht hem geluk met zijn herstel. Rector Cremers presideert de vergadering en zegt, dat 't een goede gedachte was, in intieme kring, den op 4 Febr. e.k. voor 50 jaar overleden geoloog-palaeontoloog Casimir Ubaghs te herdenken. Hij heet allen welkom, in 't bijzonder de heer en mevrouw Huib Ubaghs-Reinartz en hun zoon, den heer M. Ubaghs, als familieleden van Casimir Ubaghs, den heer P. von den Busch, vriend van Casimir Ubaghs en den heer C. Nadaud, firmant van de firma Hahmes, wier belangen Casimir Ubaghs behartigde.

De Conservatrix, Mej. v. d. Geyn, spreekt dan de gedekrede uit. Deze rede is in dit nummer als afzonderlijk artikel geplaatst.

De heer Huib Ubaghs dankt 't Genootschap voor de herdenking van den 50sten sterfdag van zijn neef Casimir en haalt allerlei herinneringen aan hem op.

Mijn neef was een krachtig gebouwde man, dien ik als kind met ontzag bewonderde om zijn altijd tot in de

puntjes verzorgden, gitzwarten bakkebaard. Menigmaal mocht ik mijn neef Casimir op zijn zwerftochten vergezellen en was dan als kwajongen niet weinig trotsch, als ik de lederen tasch met hamer, beitel en 2 sterke lantaantjes mocht dragen. De wegen door alle grotten, tot van Belgisch Limburg toe, kende hij op zijn duimpje, de oude blokkbrekers bij naam en voornaam en de vindplaatsen van tal van versteeningen uit zijn hoofd. Zoo langzamerhand kreeg ik zelf in dat zoeken naar versteeningen zoo veel lust, dat ik naar het voorbeeld van mijn grooten neef ook begon met verzamelen en ik herinner mij, dat op zekeren dag dat neef Casimir bij mijn ouders te gast was en mij gevraagd werd „wat ik wilde worden”, ik doodleuk in goed plat Valkenburgsch ten antwoord gaf: „Mär, wat anderch dan wat nef Cazemerës is!” Bij dat antwoord barstte mijn goede neef in een onbedaarlijk lachen uit en ik hoor het hem nog zeggen: „Nee, lieve jongen, dat raad ik je niet aan, want dan zou je genoeg verdienen om te sterven, maar te weinig om te leven”. En toen vertelde hij ons, dat op dat oogenblik in geheel Nederland slechts één enkele man was, die als palaeontoloog een Rijksbetrekking had, genoeg gesalarieerd om zonder nevenverdienste een bestaan te hebben. Hij zelf had toen bij de Firma Hahmes te Maastricht, van welke firma hij later firmant werd, een goede betrekking. Het was dan ook dank daaraan en een erfenis van zijn Heer-oom Casimir Ubaghs, Professor aan de Universiteit van Leuven, dat hij zijn verzameling aanhoudend kon uitbreiden door aankoop van mooie voorwerpen. Zijn liefhebberij of hartstocht, zooals men het noemen wil, voor alles wat versteeningen betrof, was zoo groot, dat hij de zon- en feestdagen van 's morgens tot 's avonds doorbracht met schrijven en studie over alles wat hem zoo na aan 't hart lag en als hij in de week over dag geen tijd had voor zijn onderzoekingen, hij er 's nachts op uittrok. Op die nachtelijke speurtochten was hij dan altijd vergezeld door zijn trouwen Antoon, een man, die in de grot van Valkenburg zoo veel als opzichter over de blokkbrekers was en op ieder uur van den avond of van den nacht voor hem paraat stond.

Zoo werd vondst na vondst zijn verzameling al immer rijker en interessanter en breidde zich uit tot een klein museum, dat bezocht werd door professoren met hunne leerlingen en vele anderen, die belang stelden in wat in Limburgs bodem te vinden is. Velen ook wilden hem vondsten afkopen, doch hij weigerde ieder aanbod.

Meermalen werd hij uitgenoodigd het woord te voeren in binnen- en buitenland op congressen.

Na zijn dood boden zijn kinderen (2 dochters) de heele verzameling te koop aan voor lagen prijs aan de stad Maastricht, doch de Maastrichtsche vroedschap voelde er niets voor. En zoo is het gekomen, dat vele stukken van waarde voor een appel en een ei verkocht werden aan particulieren en het resteerende, tegen uiterst lagen prijs verkocht, in het buitenland terecht kwam.

JOHAN CASIMIR UBAGHS

De heer **P. von den Busch**, schetst ons daarna het leven en werken van zijn vriend Casimir Ubaghs. Aan zijn rede ontleenen wij het volgende.

Als één der weinigen, die hem nog goed gekend hebben, ben ik in staat over zijn persoon, zijn omgeving en de lotgevallen zijner familielieden gegevens te verstrekken, welke voor de tegenwoordige generatie van belang geacht mogen worden ter beoordeeling van de sfeer, mentaliteit en 't milieu, waarin hij geleefd en gewerkt heeft en welke ter belichting der vele bekoorlijkheden dezer ook als mensch zoo aantrekkelijke figuur kunnen bijdragen.

Volgens een naamgenoot lag de bakermat van het van oudsher bekende Zuid-Limbursche geslacht der Ubaghs in... Spanje. Zij behoorden in den ouden tijd tot de gentry der streek, wat het voeren van een familiewapen en het verband met den plaatsnaam Ubachsberg bevestigen. Iets van het zuidelijke type had de vorige generatie nog behouden, zooals het zeer donkere haar, de donkere oogen en de uitgesproken begaafdheid veler harer leden voor muziek.

Casimir Ubaghs zal ongeveer 1.70 meter groot geweest zijn, een imposante, voorname en eerbiedwekkende verschijning, die meer aan het uiterlijk van een minister of van een hoog diplomaat dan aan dat van een geleerde deed denken. Dit voorname berustte echter niet op pose of aanmatigend optreden, integendeel, niettegenstaande uiterlijk, optreden en manieren van een echten gentleman was hij eenvoudig bescheiden, gul, goedhartig, aangenaam en voorkomend in den omgang, een trouwe vriend, een voorbeeldig echtgenoot en vader. In hooge mate bezat hij de gave des woords, dat hij even gemakkelijk in het Nederlandsch als in het Duitsch en het Fransch voerde, ge-

gewoon op wetenschappelijke congressen te spreken en te debatteeren. Kwam hij in den loop van het gesprek, onder vrienden of kennissen, thema's aan te raken welke met zijn specialiteiten verband hielden, onmiddellijk en onwillekeurig bespeurde met het gewicht zijner autoriteit op die speciaalgebieden en luisterde geboeid naar zijn voordracht. Zooals die andere groote geleerde, Pasteur, was ook Ubaghs een geloovig christen.

Door de jongere zuster mijner moeder, die in de 80-tiger jaren met mij den vacantiетijd bij familie van den geleerde placht door te brengen, ben ik als knaap voor het eerst in 1886 met de zeer beminnelijke dochters van Ubaghs in aanraking gekomen; de kennismaking mijner familie met den geleerde zelf dateert van zomer 1888, bij gelegenheid van de bruiloft van een zijner achternichten met den toenmaligen postdirecteur van Valkenburg, den weduwnaar Jan van Sonderen, welke bruiloft ik als tamelijk verwend eenig zoontje, nog geen 9 jaar oud, mocht meevieren.

Ik kan mij nog goed herinneren, dat Casimir Ubaghs, die nogal graag een after dinner speech afstak, toen een koddige geschiedenis opdiende, n.l. van een boer, dien een landdokter een voetbad voorgeschreven had tegen zekere kwaal, en op een latere vraag van den Aesculaap, hoe het mosterdbad hem bekomen was, antwoordde: „Het heeft mij prompt genezen maar niet bepaald goed... gemaakt! Deze mop wist hij op zeer leuke en humorvolle wijze voor te dragen.

Na deze verhuizing naar Zuid-Limburg, in den zomer 1889, ontstond weldra een vriendschappelijk verkeer tusschen de beide families. Mijn grootvader, bij wien ik toen inwoonde, zou geen groot diner gegeven hebben zonder Ubaghs en de zijnen uit te noodigen. De huismoeder, eene eenvoudige, beste vrouw, vergezelde echter nooit man en dochters, hield zich altijd op den achtergrond. Ook anders kwamen wij tamelijk dikwijls te samen. In den zomer minstens een maal op ons buiten, in den winter in Maastricht. Altijd was de ontvangst aldaar allerhartelijkst. Nog zie ik het in een achtergebouw ondergebrachte museum voor mij, waarin men, onder deskundige leiding van den stichter, van de vele bezienswaardigheden kon genieten en sommige unieke stukken bewonderen.

Een goeden dag verraste mij Ubaghs met een kistje vol versteeningen, die ik jarenlang als herinnering aan hem heb bewaard, totdat de moeder van een zijner jonge naamgenooten mij naar het buitenland schreef, of ik de collectie niet aan haren zoon, die zich ervoor interesseerde, wilde afstaan. Ik kon toen, in 1908, niet vermoeden, dat dit embryo later, onder zeer energiek impuls van den tegenwoordigen eigenaar, tot een ware prachtverzameling zou uitgroeien, thans in bruikleen aan de gemeente Kerkrade afgestaan.

Toen Ubaghs de zestiger overschreden had, raadden hem, in het belang zijner familie, verscheidene zijner meer intieme vrienden aan zijn omvangrijke, waardevolle verzameling rechtvaardig en bloc te verkoopen, want hij alleen kende er de werkelijke waarde van. Wat zouden de drie hem overlevende vrouwen ermee beginnen, indien hij onverwachts mocht komen te overlijden? Dat waren profeten zonder het te weten! Maar welke geleerde — of niet-geleerde! — speelt het klaar, wanneer de oude dag nadert, hem dierbaar geworden collecties, waar aan ieder stuk herinneringen van allerlei aard kleven en alle mogelijke episoden zijner loopbaan aan verbonden zijn, van de hand te doen? Tot zulk besluit behoort een vastberadenheid en een geest van zelfopoffering, waartoe wel de meeste geleerden niet in staat zijn. Zoo ook de arme Ubaghs, die toch degelijk wist, dat de zijnen het na hem niet al te breed zouden hebben, maar, naar ik geloof, zich over dien verkoop nooit erg druk gemaakt heeft.

Plotseling en onverwachts bereikte ons de treurige mededeeling, dat Casimir Ubaghs is aan een beroerte overleden! Algemeen was de consternatie in den kring van kennissen en vrienden. In het anders vroolijke en gastvrije huis heerschte onzegbaar verdriet. Op een carnavalsdag moesten wij hem ten grave dragen, bij welke gelegenheid ik door de dames verzocht werd, met den zwager van den overledene, ofschoon niet tot de familie behorende, mede als rouw-leider te willen fungeeren.

Toen begon voor weduwe en dochters een ware lijdensweg. Van hun stut en steun beroofd trachtten de drie

vrouwen het museum in zijn geheel te verkoopen. Helaas zonder succes. Ofschoon de jongste, zeer intelligente dochter, Fanny, zich door zelfstudie zoover in het Engelsch bekwaamd had, dat zij met Britsche musea over dien verkoop schriftelijk kon onderhandelen, hadden hare bemoeiingen altijd weer geen succes, daar de aspirant-koopeers slechts de zeldzaamste, vaak unieke stukken, die zij niet bezaten, wilden overnemen — liefst tegen een zacht prijsje natuurlijk! — maar in het overige geen belang stelden. Zoo zijn de collecties ten slotte toch in brokken en stukken naar de vier windstreken uit elkaar gegaan.

Het is een waar schandaal, dat in het toenmalig zoo rijke liberaal Nederland, in het op zijn gewestelijke eigenaard zoo hoog pochend Limburg, in het toen aan rijke parvenu's niet bepaald arme Maastricht, zich geen enkel openbaar lichaam, geen enkel Maecenas gevonden werd, die het een slechts betrekkelijk matig financieel offer waard achtte, een voor land, provincie resp. gemeente en de komende geslachten zoo belangrijke verzameling in haar geheel, als welverdiende hulde aan den vermaarden volksgeenoot, te behouden en zichzelf daardoor een onvergankelijke verdienste in de oogen der latere generaties te scheppen.

Reeds den 6 Juni 1897 volgde mevr. Ubaghs (Therese Wijers, geb. te Maastricht den 21 Dec. 1825) haren echtgenoot in het graf; maar welke was mijn ontsteltenis, toen ik, ver in het buitenland, de voor mij heelemaal onverwachte tijding ontving, dat hunne oudste dochter, de zoo goede en beminnelijke Constance (geb. te Maastricht den 10 Nov. 1867), den 2 April 1900 op ruim 32-jarigen leeftijd was overleden!

Als een verlaten spook huisde de arme alleen overgebleven Fanny in de dierbare, oude woning, waar zooveel teedere liefde haar vroeger omgaf. Lang heeft zij het daar niet meer uitgehouden. Reeds in 1902 nam zij het besluit deze wereld van ontgoocheling vaarwel te zeggen en den sluier aan te nemen. Zij kwam in Jette-Saint-Pierre bij Brussel voor een kleuterklas te staan en is eenige jaren daarna aldaar gestorven.

Door zijn kleinstedsche stadgenooten noch als groote geleerde noch als mensch naar verdienste gewaardeerd of gevierd, heeft Casimir Ubaghs in het deftige Maastricht van zijn tijd geen toonaangevende rol gespeeld. Hij was geen lid van vele commissies, van alle comités, van alle vereenigingen, zooals sommige goden van veel minder gehalte. Bij hem werd, in tegenstelling met vele z.g. toonaangevende families, thuis degelijk, eenvoudig geleefd en gewerkt in volle onderlinge harmonie, welke zich in een sympathieke sfeer van wederzijdsche waardeering weerspiegelde. Het geluk werd niet buiten den huiselijken kring nagejaagd maar binnen de muren van een aantrekkelijk home gezocht en gevonden.

De Voorzitter dankt daarna mej. v. d. Geyn voor haar interessante voordracht. Hij wenscht haar succes bij haar verdere speurtochten naar de schatten van Ubaghs. De heer Huib Ubaghs en P. von den Busch dankt hij voor de piëteitvolle wijze, waarop zij Casimir Ubaghs hebben geschilderd. Wij gaan naar huis met een goed idee van hem als geleerde en als mensch.

De aanwezigen hadden daarna de gelegenheid een smaakvolle tentoonstelling door de Conservatrix ingericht in een der Museumzalen, gewijd aan Casimir Ubaghs, te bezichtigen.

JOHAN CASIMIR UBAGHS.

(10 Oct. 1829—4 Febr. 1894)

door

dr. Wilha A. E. van de Geyn.

(Natuurhistorisch Museum, Maastricht).

Het is ongeveer anderhalf jaar geleden, dat ik op verzoek van Mej. van Benthem Jutting (Zoölogisch Museum, Amsterdam) een eerste poging in het werk stelde om iets te weten te komen aangaande de verblijfplaats der verzamelingen van den bekenden natuurvorscher Casimir Ubaghs, die aan het einde der vorige eeuw te Maastricht is gestorven.

Het lag wel voor de hand, dat het deze verzameling vergaan zou zijn als die van de te Maastricht bijeengebrachte collecties van den luitenant-kolonel Drouin, den geneesheer Hoffman, den apotheker Henckelius, den Meerssener burgemeester Binkhorst van den Binkhorst, den apotheker Bosquet, wier verzamelingen respectievelijk terecht kwamen in Teyler Museum te Haarlem, Geologisch Instituut der Rijks-Universiteit te Groningen, Britsche Museum te Londen (dit volgens mededeeling van Schumacher; zie Endepols: „Mestreechter spraak”; bevestiging hiervan heb ik echter niet), Geologisch Landesmuseum te Berlijn, Koninklijk Natuurhistorisch Museum te Brussel.

Ubaghs had reeds op 30-jarigen leeftijd te Valkenburg een verzameling, die in „Korte schets der geschiedenis van het land om Valkenburg” door G. C. U. 1858 p. 101 de volgende vermelding waard bleek:

„Ook heeft een ijverig navorscher in zijn natuurkundig kabinet te Valkenburg meer dan 650 soorten van versteende dieren vergaderd, welke hij zelf in het krijtgesteente van deze omstreken gevonden heeft.”

Toen hij in 1866 in dienst kwam bij de pharmaceutische firma Hahmes en te Maastricht ging wonen, richtte hij daar een museum op; de inventaris daarvan stond beschreven in een algemeene catalogus, terwijl daarnaast nog 2 speciale boekjes werden uitgegeven over de fossielen en gesteenten uit het carboon en over de versteende planten uit het krijt van Zuid-Limburg en aangrenzend gebied.

In de „Gids van Maastricht” door Mr. Franquinet en dr. Suringar, waarvan in de tweede helft der vorige eeuw eenige drukken verschenen, stond de volgende aankondiging:

MUSÉE UBAGHS

Géologie, Paléontologie, Conchyliologie,
Archéologie préhistorique.

Ouvert de 10 à 5 heures de relevée,
entrée 25 cents.

Mrs les Professeurs accompagnés de quelques élèves, entrée libre.
Rue des Blanchisseurs.

Het museum heeft gelegen in de Witmakerstraat. Het perceel is in den loop der jaren verbouwd en thans bewoond door de Eerw. Zusters Reparatrices. Later verhuisde Ubaghs naar de Tafelstraat No. 16, waar thans het aannemersbedrijf van den heer M. Michon gevestigd is; van de particuliere woning kwam men in den tuin, waar de toegang tot een tweede huis lag. Gelijkvloers en op de eerste étage was daar het museum ondergebracht. Deze tuinwoning laat nog goed de huisvesting van het Musée Ubaghs zien.

Ook hield Ubaghs er naast zijn museum nog een verkoopkantoor op na, van waaruit hij aan vrijwel elk buitenlandsch museum verkocht heeft, zoodat er wel geen geologisch instituut is, waar Maastrichtsche Krijtfossielen, afkomstig uit de „Comptoir d'Ubaghs”, ontbreken.

Jaar na jaar plaatste Ubaghs de volgende advertentie in de „Jaarboekjes van Limburg”:

CASIMIR UBAGHS, naturaliste,
Rue des Blanchisseurs, no. 2384

Comptoir Paléontologique et Géologique.
Collections Géologiques et Minéralogiques.
Collections Géologiques et Paléontologiques,
d'après la superposition des terrains. Collections Paléontologiques (collections des fossiles) terrains divers. Collection Géologique et Paléontologique du Duché du Limbourg, d'après la superposition des couches (avec coupe générale de la superposition des couches). Collections des coquilles marines, lacustres et terrestres. Collections des Polypiers Madrépores. Tous les spécimens sont déterminés avec le plus grand soin. Mon prix-courant particulier sera envoyé franco sur demande.

Ofschoon dus de collectie van Casimir Ubaghs omtrent de negentiger jaren in den wijden omtrek hekend moet zijn geweest, gebeurde het toch, dat mijn eerste navragen